

ΣΤ' ΑΡΜΑΤΑ

(«*L' appel aux armes*» του 'Ερνέστου Ψυχάρη)

Ἡ κριτικὴ αὐτὴ γιὰ τὸ τελευταῖο βιβλίον τοῦ δοξασμένου παλληκαριοῦ, ποὺ σκοτώθηκε τις προάλλες στὸν πόλεμο, τοῦ 'Ερνέστου Ψυχάρη, λοχαγοῦ στὸ Γαλλικὸ Στρατό, γράφτηκε ἀπὸ τὸν Κο Ν. 'Επισκοπόπουλο, τὸ γνωστὸ στὸ Παρίσι μὲ τὸ ψευδώνυμο NICOLAS SEGUR, καὶ δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ LE REVUE τῶν 15 Ἰουνίου 1913.

Τὴ μετάφραση τὴν ἀφιερώνω στὴ μνήμη Του.

Δ. Π. ΠΕΤΡΟΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ἀθήνα 4 Νοεμβρίου 1914.

Εἶναι τώρα πέντε χρόνια ποὺ ὁ 'Ερνέστος Ψυχάρης, ἀφοῦ ἀκολούθησε τὸν ταγματάρχη L'enfant στὴν ἐκστρατεία του στὴ Λίμνη τοῦ Tchad, μᾶς ἔδωσε τις ἐντυπώσεις του σ' ἓνα βιβλίον: «Χῶρες τοῦ Ἡλίου καὶ τοῦ Ὑψινοῦ» (1). Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον μᾶς περιέγραφε ὠραιοῦς τὴ ζωὴ στὸ λόγγο καὶ ἀναπαράσταται στὴ φαντασία μας τὴν παρθένα ἀφρικανικὴ χώρα ποὺ εἶχε ἀνκαλύψει, τὴ Σάγκκα, τὰ ἄγρια βουνὰ τοῦ Γιαντέ, τὴν ἠλιοφώτιστη Πεντέ....

Στὸ βιβλίον αὐτὸ φαινόταν πὺς ὁ στρατιώτης, ποὺ ἀγκαλοῦσε τις καινούριες καὶ ῥιψοκίνδυνες ἐκστρατείες, ἤξερε νὰ μεταχειρίζεται τὴν πέννα ὅσο τεχνικὰ καὶ τὸ σπαθί καὶ μποροῦσε νὰ γράψῃ ἓνα ὠραῖο φιλολογικὸ ἔργο μὲ τὴν ἴδια εὐκολία ποὺ θὰ ἔκανε ἓνα λαμπρὸ στρατιωτικὸ κατόρθωμα.

Τὸ τελευταῖο του ἔργο «Στᾶρματα» ἐπικυρώνει, τελειωτικὰ τὴν κρίση μας αὐτή. Τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν εἶναι οἱ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις του· εἶναι οἱ ἰδέες του γιὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ στρατιώτη, ἡ ἀντίληψί του γιὰ τὸ μεγαλεῖο τοῦ στρατιωτικοῦ σταδίου. Τίς ἐκθέτει, παίρνοντας ὡς βάση μιὰ ἀπλή ἱστορία.

Ἀπὸ τὴν πρώτη σελίδα ὁ ἴδιος μᾶς μαθαίνει τὸ σκοπὸ καὶ τὸ νόημα τοῦ βιβλίου του. «Ὅταν, λέει, ὁ συγγραφέας αὐτῆς τῆς ἱστορίας ὑπηρετήσε γιὰ πρώτη φορὰ τὴ Γαλλία, τοῦ φάνηκε πὺς ἄρχιζε καινούρια ζωὴ. Αἰσθανόταν πὺς ἄφηνε στάλθηται τοῦ κόσμου τὴν ἀσκημιὰ καὶ ἔφτανε στὸν πρῶτο σταθμὸ πορείας, ποὺ θὰ τὸν ἔφερνε στὰ πιά ἀγνά μεγαλεῖα».

«Ἀπὸ τις νεανικὲς αὐτὲς σκέψεις ἐβγήκε τὸ βιβλίον αὐτό, ἀρχικισμένον στὴν ὁρμή τῶν 26 χρόνων του καὶ τελειωμένον στὸ τσαντίρι ποὺ εἶχε στήσει στὴ Σαχάρα, μέσα στίς μακρόχρονες ὥρες μεγαλόπρεπης ἐρημίας».

Πὺς ὁ ἦρωας τοῦ βιβλίου—ὁ νέος Μαυρίκιος Βεν-

(1) Γι' αὐτὸ τὸ βιβλίον δημοσίεψα ἓνα σημείωμα στὸ «Νουμά» τῶν 18 τοῦ Γενναῖου 1909 (ἀριθμ. 327).

σάν—μαθαίνει νὰ γίνῃ στρατιώτης μὲ τὴν πατρικὴ βοήθεια καὶ τὴ βαθεῖα ἀγάπη τοῦ ἀρχηγοῦ του, τοῦ λοχαγοῦ Νανζές· πὺς μπαίνει πυροβολητὴς στὸ στρατὸ τῶν Ἀποικιῶν· πὺς φεύγει γιὰ τὴν Μαυριτανία καὶ γυρίζει ἔπειτα στὴ Γαλλία· ἔλα αὐτά, μᾶς μὲ τὴν ὠραία, βαθεῖα καὶ ἀσθηστὴ σφραγίδα ποὺ ἡ ζωὴ τοῦ στρατιώτη ἀφήνει στὴ μεταμορφωμένη ψυχὴ του— νὰ ἡ ὑπόθεση τοῦ βιβλίου.

Καὶ τὸ θέμα αὐτὸ, τὸ τόσο πρωτότυπο καὶ τὸ τόσο ἀπομακρυσμένον ἀπὸ τις συνειθισμένες αἰσθηματολογικὲς πλοκές, δὲ δίνει μονάχα στὸν Ε. Ψυχάρη τὴν ἀφορμὴ νὰ περιγράψῃ ὠραῖα τὴ ζωὴ τοῦ στρατιώτη καὶ μὲ εἰκόνες βαθεῖα χρωματισμένες καὶ δόλοτελα μοναδικὲς νὰ παραστήσῃ τὴ στρατιωτικὴ δρᾶση καὶ τὰ μαγεμένα μέρη τῆς Ἀφρικῆς. Ὅχι. Τὸ θέμα αὐτὸ κυρίως τοῦ χρησιμεύει γιὰ νὰ δείξῃ πὺς τὸ στρατιωτικὸ ἐπάγγελμα εἶναι τὸ σχολεῖο, ἔπου ἡ ψυχὴ ἐξευγενίζεται, ἔ χαραχτήρας ἀνυψώνεται καὶ τὸ ἔθνος μαθαίνει τὰ ἰδανικά, τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ συντήρησίν του—καὶ πὺς δίπλα στὴ θρησκευτικὴ πίστη, τὰ ἔπλα εἶναι ἡ ἄλλη πνευματικὴ τῆς Γαλλίας βάση.

Κι αὐτὸ γίνεται, ἐπειδὴ ὁ 'Ερνέστος Ψυχάρης εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς σημερινούς νέους ποὺ αἰσθάνονται μιὰν ἀναγέννηση τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἰδανικοῦ νὰ λουλουδίξῃ στὴν ψυχὴ τους καὶ ποὺ, παραιτώντας τὸν ἐπιστημονικὸ σκεπτικισμὸ, ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὰ εἰδωλα καὶ ξαναγυρίζουν στὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ στὴ βαθεῖα ριζωμένη πεποίθησή.

Δὲν μπορεῖ κανεὶς παρὰ νὰ συγκινηθῇ καὶ νὰ λάβῃ θερμὸ ἐνδιαφέρο βλέποντας τὴ μεγαλόπρεπη ἀντίληψη ποὺ ἔχει ὁ νεαρὸς συγγραφέας γιὰ τὸ στρατό.

«Μοῦ φαίνεται, λέει ἓνα ἀπὸ τὰ πρόσωπα τοῦ βιβλίου, πὺς ὁ στρατὸς παίρνει μοναδικὴ θέση στὴν κοινωνία μας. Σ' αὐτόν, τοῦλάχιστον, κάποιον ἰδανικὸ μένει. Ἄκόμα. Ἡ παράδοση τῆς τιμῆς, ἡ ἀφιλοκέρδεια, ἔλες αὐτὲς οἱ παλιάτσες, ἔλες αὐτὲς οἱ σκουριές ἀψώνονται σὲ πραγματικότητα. Δὲν εἶναι πιά μοτίβα ἢ τραγοῦδια. εἶναι μεγάλες ἀλήθειες. Πραγματικότητα ἐπιστημονική: Σήμερα, μόνο ὁ στρατὸς ἔχει κάποια παράδοση μ' ἔλες τις προσπάθειες ποὺ ἔγιναν γιὰ νὰ τὴν ἐξαφανίσουν. Καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ, πὺς ἐκεῖ μονάχα φωλιάζει ἡ ἀρετὴ του, ἡ μοναδικὴ του ἀρετή».

Κι ὁ 'Ερνέστος Ψυχάρης φέρνει ἀντιμέτωπὴ στὴ σημερινὴ γενεὰ ποὺ πιστεύει—ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὠραῖο πατριωτικὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ ποὺ ἀνυπόμονα θέλει ἀκόμα στερεώτερα νὰ θεμελιώσῃ τὰ Γαλλικὰ πρωτάτα—τὴν προηγούμενη γενεὰ τὴν κούφια καὶ σκεπτικιστικὴ. «Ὁ πατέρας Βενσάν ἀνῆκε στὴ γενεὰ ποὺ ἦταν εἴκοσι χρόνων τὸ 1880. Τὴ γενεὰ τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶδαν—παιδιὰ ἀδύνατα καὶ λεπτοκαμωμένα—τὴν ἦττα καὶ τὴν ξέχασαν. Μὲ τὰ παιδιὰτικὰ τους μάτια, τὰ παρθένα ἀκόμα, εἶδαν τὸ ἔραμα ἐκείνης καὶ τὴν ξέχασαν καὶ δὲν ἔκλαιγαν, ἔταν ἀκουαν τὰ ὀνόματα τῶν μερῶν ποὺ νικῆθηκε ὁ Γαλλικὸς στρατὸς—ἐπειδὴ ἐσβύστηκε μέσα τους ὁ μέγας ἐκείνος

»καημός που έπρεπε να είχαν.—Κ' έτσι η Γαλλία
 »έμεινε στο έλεος του Θεού που ξεκολουθόσε να την
 »παράτα για πολλές γενεές—ή ήττα σ' αυτήν γεννοδό-
 »λαγε την ήττα. Τέλος, έξαφνα—καθώς οι εκκλησιές,
 »μετά μακρό κλείσιμο, γιομίζουν από βιβλίες και χα-
 »ρούμενες ψαλμωδίες—ήρθαν νέα παλληκάρια που
 »τραγουδοῦσαν, έκλαιαν και γελοῦσαν. Αὐτὰ δὲν εἶ-
 »χαν δὴ τὴν ήττα, κι ὅμως τὴ θυμούνταν, κι ὁ κορυ-
 »δαλός που γιὰ χρόνια εἶχε σπαῖσει ἀνοίγε πάλι τὰ
 »φτερά του, ἐπάνω στο κράνος τῶν στρατιωτῶν».

Ἡ γλώσσα τοῦ Ἑρνέστου Ψυχάρη, ὅταν μιλά γιὰ τὸν προορισμὸ τοῦ στρατιώτη, γίνεται θεληματικὰ θρησκα. Ἦ' αὐτὸν, νὰ πολεμᾷ κανεὶς γιὰ τὸν τόπο του καὶ νὰ λατρεύει τὸ Θεὸ του εἶναι δυὸ κ' ἐπιταχτικὰ προστάγματα» που αἰθάνεται κανεὶς στὸ βάθος τῆς ψυχῆς του, που δὲν τὰ συζητᾷ, καὶ που μένουν πάντα ἡ λαμπρὴ μαγιά τῆς ζωτικότητος ἑνὸς ἔθνους.

Καὶ σ' αὐτὸ πολὺ σωστὰ ἐνώνει τὴ στρατιωτικὴ πειθαρχία μετὴν πίστη, τὴ θρησκευτικὴ κατήχηση μετὴν πολεμικὴ. «Ense et cruce (μετὸ σπαθί καὶ τὸ σταυρὸ)... Ἀλήθεια αὐτὰ εἶναι οἱ εἰκόνες δυὸ δογματῶν, δυὸ συστημάτων. Ἀνόμοιες μεταφυσικές, που διόλου δὲν εἶναι σμιγμένες, ὅπως τὸ πιστεύει ὁ Βενσάν, που καθόλου δὲν εἶναι σύμμηχες ἐναντίον ἑνὸς κοινοῦ ἐχθροῦ ἢ μπλεγμένες ἢ μιὰ μέσα στὴν ἄλλη, μά, τουναντίον, ἐντελῶς ξεχώριστες. Καὶ ὅμως πῶς αὐτὰ τὰ δυὸ σημάδια σμίγουν στὸ φωτισμένο οὐρανὸ που βλέπει ὁ Μαυρίκιος, καὶ πῶς καὶ τὰ δυὸ τὰ βλέπει ὅλως διόλου τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο καὶ ὅμως ξεχωρα, νὰ λάμπουν ἀπὸ τὸ φωτιστέφανό τους τὸν καμωμένο ἀπὸ ὑπερκόσμιες ἀχτίδες! ».

Ἡ ἀνάγκη νὰ πιστεῦν κανεὶς ἐπιθεβαιώνεται ὀλοένα ὅσο προχωρεῖ τὸ μυθιστόρημα. Ὁ Μαυρίκιος Βενσάν, ὅταν βρίσκεται στὴν Ἀφρικὴ, ζουλεῖ τοὺς Μαυριτανούς γιὰ τὴ εὐλάβειά τους, τὴ φλογερὴ τους πίστη, τὸν ὑπέροχο τρόπο που βυθίζονται στὴν προσευχὴ τους. Ἡ πεδιάδα ἐκείνη τῆς Σαχάρας, ἡ τόσο ἄγονη, ἡ τόσο βαρειά, ἡ τόσο ἔρημη, ἡ ὀλότελα φρυμμένη ἀπὸ τὸ λιοπύρι, ἡ ὀλότελα ἀπονεκρωμένη, ξαναγιγνέται καὶ παίρνει μιὰ ἐντονη ζωὴ—ἀπὸ τὸν ὄρατο φρικτισμὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.—«Ἡ γῆ αὐτῆ, λέει ὁ
 »Μαυρίκιος Βενσάν, θὰ εἶχε τὴν εὐψὴ τοῦ θανάτου, ἀν
 »δὲν τὴν κατοικοῦσε ἓνας μεγάλος Θεός. Ἀχ! ὅταν
 »στὸ ἡλιοθασάλεμα, οἱ Μαυριτανοὶ προσκυνοῦν πρὸς τὴν
 »Ἀνατολή, πῶς νὰ μὴ νοιώσῃ κανεὶς μέσα του τὴ
 »θεία ἐκείνη πνοή που πάει ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη τῆς Σα-
 »χάρας ἴσα μετὴν ἄλλη, καὶ γίνεται μιὰ ἄορατη πα-
 »ρουσία μέσα στὴ μεγαλοπρέπεια τῆς ἐρημιᾶς; »

Στὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ Ε. Ψυχάρης λύνει τὰ μεγάλὰ προβλήματα μετὴ τὴ δύναμη καὶ τὴ βεβαιότητα που εἶναι ἡ πεποιθήση καὶ ἡ πίστη.

Μὲ θάρρος καὶ περηφάνεια ὁ συγγραφέας ὑψώνει τὴ σημαία τοῦ ἰδανικοῦ καὶ χωρὶς δισταγμὸ ἀκολουθώντας τοὺς πρόπατόρους ἐπιθεβαιώνει τὶς αἰώνιες ἀρχές που στάθηκαν ἄλλοτε ἡ δύναμη τῆς Γαλλίας. Πι-

στεύει στὴν παράδοσή καὶ πιστεύει μετὴ μυστικισμὸ. Ἀκούει προσεχτικὰ τὴ φωνὴ τῶν περασμένων ὑπακούει στὴ λογικὴ τῆς καρδιάς που τοῦ φαίνεται ἡ πιὸ σίγουρη καὶ που δίχως ἄλλο, εἶναι καὶ ἡ πιὸ ζωηρὴ.

Καὶ γι' αὐτὸ, τὸ βιβλίο του αὐτὸ τὸ γραμμένο μετὴ ζέση, καὶ εὐγλωττία, εἶναι τὸ βιβλίο που δυναμώνει καὶ παρηγορεῖ, τὸ βιβλίο ὅχι μόνο τοῦ καλλιτέχνη μὰ καὶ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐνεργητικοῦ που ἔχει πεποιθήσεις καὶ θέλει νὰ τὶς μεταδώσει. Πρέπει νὰ θεωρηθῇ σὰν μιὰ μαρτυρία πατριωτικοῦ καὶ ἰδεαλιστικοῦ ξυπνήματος που ἄρχισε νὰ γίνεται ἀνάμεσά μας.

Ὁ Ρενάν ἔλεγε πῶς ἡ Γαλλία ἔχει χρέος νὰ ξανα-νιώσῃ καὶ νὰ ξαναγεννηθῇ. Τὸ βιβλίο τοῦ ἐγγονοῦ του καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς που τὸ πλημμυρεῖ μᾶς δείχνει πόσο ἀληθινὰ εἶναι τὰ σωστὰ καὶ προφητικὰ αὐτὰ λόγια.

Ο, ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

— Τὰ **Παραγραφάρια** μείνανε ἔξω σὲ τοῦτο τὸ φύλλο, καθὼς καὶ μιὰ κριτικὴ τοῦ Ρήγα Γκόλφω γιὰ τὴν «Ἀθῶνα ἀμαρτωλὴ» που θὰ δημοσιευτεῖ σ' ἐρχόμενο φύλλο.

— Ὁ δημοσιογραφικὸς σφουγγακαλαρισμὸς ἔδωσε πάλι καὶ πῆρε τοῦτες τὶς μέρες στὸν τύπο μετὴ κάπιο πριγκιπικὸ ἔργο. Ἀπὸ τὴ συναυλία αὐτὴ τὴ δημοσιογραφικὴ δὲν ἔλειψε καὶ ὁ εὐθυμὸς κ. Ἰωσήφ μετὴ τὴ σοβαροφάνειά του.

— Εἰπώθηκε καὶ τοῦτο : «Ὅχι κριτικές, μὰ διατριβές ἐναίσιμες γιὰ τὴ διεύθυσι τοῦ Βασιλ. Θεάτρου γράφανε ὅλοι αὐτοὶ οἱ κύριοι».

— Μιὰ φιλικὴ παρατήρησι στὴν : Ἑστία. Τὸν κ. Κουλουμβάκη νὰ μὴ μᾶς τὸν παρουσιάσει τόσο συχνὰ στὴν πρώτη στήλῃ τῆς πρώτης σελίδος τῆς, γιὰτὶ ζημιώνεται σημαντικὰ. Κεῖνο τὸ κύριο ἄρθρο του λ. γ. στὴν «Ἑστία» τῆς Τρίτης γιὰ τὸ σοσιαλισμὸ οὔτε παιδάκι δέκα χρονῶν δὲ θὰν τύγραφε. Τόσο ἀνόητο εἶτανε. Προτιμοῦσανε στὴ θέσι του νὰ βλέπαμε ἓνα ἰτεροποίημα τοῦ κ. Φ. Πανᾶ.

— Γιὰ τὸν «Ἐρωτόπαθο τραγουδιστὴ» τοῦ κ. Βέλμου ἓνας βέβηλος εἶπε :

— «Αὐτὸς ὁ τραγουδιστής, ἂν κ' ἐρωτόπαθος, βγάξει τέτιες ἀγριοφάνερές, που μετὴ ὅλο τους τὸ δίκιο μποροῦνε νὰ τὸν πάρουνε μέσα οἱ χωροφύλακες ὡς διαταράσσοντα τὴν ἡσυχίαν τῶν πολιτῶν».

— Πολὺ ἄδικη καὶ πολὺ σκληρὴ κρίσι γιὰ τὸν πολὺ συμπαθητικὸ ποιητὴ.

TAINÉ.—Ὅταν πάνω σιὰ τριαντοπέντε ἢ σαράντα χρόνια, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ δεκάχρονη στεῖρωση, μιὰ γυναίκα, εἶτε τῆς μεσαίας, εἶτε τῆς ἀνώτερης τάξης ἀποχτὰ παιδί, στοιχηματίζετε γιὰ μιὰ πρόσφατη σύζυγικὴ τραγωδία. Κάποτε ἡ μοιχεία ὑπάρχει στὴ μέση· συχνότερα ὁ σύζυγος θὰ θέλησε νὰ τὴν ἐμποδίσει, κ' ἄλλες φορὲς θᾶπρετε νὰ προφυλαχτεῖ ἀπὸ τὴν τρέλλα που εἶταν πολὺ κοντὰ. Κ' ἔτσι ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἡσυχί ἐπιφάνεια τῆς ἀστυκῆς ζωῆς, τὸ ἔσωτερικὸ δρᾶμα σκάζει σὰν ἀτόστημα.